

Angelägen skildring av en ung kvinnas död i aids

Bengt Johansson. **Sara. Paradiset är en drömlös sömn. Dokumentär om en ung flickas död. Del 3.** 158 sidor. Järfälla: Exit Bokförlag, 1997. ISBN 91-971914-8-5.

Recensent: Annika Strandell, medicinalråd, Folkhälsoinstitutet, Stockholm.

Sara är en ung flicka som vuxit upp i en välordnad medelklassmiljö i en Stockholmsförort. I två tidigare böcker har vi fått följa henne då hon hamnat i ett liv som knarkare, HIV-smittad, prostituerad och hur hon sedan med hjälp av metadon kunnat komma tillbaka till jobb och egen lägenhet, ytterst sett ett välordnat liv, men utan förhoppningar om annat än en mycket begränsad framtid. Denna tredje och avslutande del skildrar hennes sista år, då sjukdomen tar över alltmer och hon dör 32 år gammal.

Det är liksom i de tidigare böckerna Saras pappa, Bengt Johansson, som satt samman boken. Med egen text, citat ur Saras dagböcker och utdrag ur hennes sjukhusjournal låter han oss följa Saras sista år. Även Saras brevväxling med sin farmor finns med, från det farmodern drabbats av hjärnsjukdom tills hon dör, endast en månad före Sara.

Saras liv präglas av den korta tid hon har kvar. Hon njuter intensivt av vardagens glädjeämnen, att inreda sin lägenhet, att ha återknutit kontakten med sin familj, att promenera med sin hund Ås-sie, att över huvud taget vara vid liv och kunna känna lycka. Andra stunder är hon förtvivlad över att hon förstört sitt liv, och längtan efter man och barn värker i henne.

Skuldfrågan och döden i centrum

Ett centralt begrepp i denna dokumentär är skuldfrågan, som såväl Sara som hennes pappa återkommer till. För pappans del handlar det, liksom i de tidigare böckerna, om att inte i tid ha sett vart Saras liv var på väg och om att inte

ha kunnat hjälpa när väl drogmissbruket var ett faktum. Från de tidigare böckerna minns man starkast hans intensiva, närmast aggressiva och för det mesta misslyckade kamp för att få den hjälp han önskar av samhället, framför allt socialtjänsten. Nu står han lika hjälplös inför Saras döende men kan till en början hjälpa henne i det liv hon nu har, och framför allt, han når fram till henne. De sista årens förhållandevis harmoniska kontakter mellan Sara och hennes familj blir för båda parter en sorts avbetalning på skulden, som för Saras del handlar om att ha orsakat sina närmaste så mycket lidande. Hennes ofta uttalade glädje och tacksamhet över den återupprättade goda kontakten med familjen och över det stöd hon får av dem lättar deras skuldbörda, och även hennes.

I fokus står även döden, framför allt processen, själva döendet. I bokens första del kan såväl pappan som Sara hålla en distans till det faktum att Sara snart ska dö. Den tiden kan de använda till den återfunna gemenskapen som ger dem lycka och möjlighet att lindra skuld-känslorna. Men Saras tillstånd försämrar och döendet går inte längre att hålla på avstånd. Döendet är Saras, här kan inte pappan följa med längre. Smärtan i detta och den hjälplöshet pappan känner är påtagliga. De förstärks av det knappa och föga känslsamma språk som präglar boken. Enstaka detaljer får räcka, resten står mellan raderna i pappans text. Citaten från Saras dagbok och brev är däremot fulla av känslor och spontanitet. Sara är huvudpersonen, men tydlig och påtaglig är också de anhörigas smärta över att hon avskärmar sig från dem, lämnar dem, och över att de inget kan göra för att hjälpa. Den medicinska vården och omhändertagandet är såvitt man kan förstå gott, så

Bokredaktör: Gun Berfelt Tel: 08-790 34 80

det finns inte möjlighet för pappan att lätta på trycket av smärtan genom att fokusera på bristande hjälp till Sara, som i den första boken.

Intressant för läkare

Boken är angelägen och lättläst. Citaten av journalanteckningar ger ytterligare en dimension till skeendet och borde vara av speciellt intresse för läkare genom att de ger möjlighet att jämföra den medicinska lägesbeskrivningen med patientens och anhörigas verklighet i olika skeden. En hel del små felaktigheter i latinet stör och ger ett slarvigt intryck. Jag tror inte att det är Bengt Johanssons fel, han har för övrigt varit mycket noggrann. Och då kommer ju saken i en helt annan dager. •

Biografiska essäer om egenartade människoöden

Frederick Drimmer. **Incredible people. Five stories of extraordinary lives.** 182 sidor. New York: Atheneum Books for Young Readers, 1997. Pris \$16. ISBN 0-689-31921-5.

Recensent: Jan Bondeson, leg läkare, Kennedy Institutie of Rheumatology, London.

Den amerikanske historikern och författaren Frederick Drimmer utgav 1976 boken »Very special people», en historik över den amerikanska sideshown: utställandet av missbildade individer på cirkusar, tivolin och marknader. Detta bisarra folk-nöje hade sin storhetstid under sekel-skiftet och det tidiga 1900-talet, men lever ännu kvar, framför allt i Sydstaterna.

Hans bok var skriven med inlevelse och sympati och var till stora delar baserad på egen originalforskning. Med rätta blev den en bestseller i USA. Teratologer och medicinshistoriker har inte sällan använt den som källmaterial.

Bestseller-författare beskriver anomalier

Frederick Drimmers senaste bok Incredible people» innehåller också bio-

grafiska essäer om egenartade människor, bland andra de siamesiska tvillingarna Violet och Daisy Hilton, Victor den vilde gossen, och den otäcke pygmen Ota Benga, som hade ett imponerande garnityr av skarpa, filade tänder. Stackars Ota Benga ställdes ut 1906 i en bur på Bronx Zoo, något som liberala amerikaner knappast idag skulle anse vara »politiskt korrekt».

Den 2,28 meter långa amerikanske jätten Jack Earle var sedan unga år verksam inom show business. Otaliga dumkvicka yankees frågade honom »How's the weather up there?» när han ställdes ut som cirkusjätte. En gång, när Jack spelade med i en teaterkomedi, föll han tungt genom några gistna golvbrädor och fick föras till sjukhus med hjärn-skakning och knäckt näsben. Några dagar senare blev han successivt helt blind.

Detta hände 1923, efter att Harvey Cushing och medarbetare hade klarlagt att gigantism och akromegali berodde på ett tillväxthormonproducerande hypofysadenom. Läkarna som hade hand om Jack Earles fall var lyckligtvis väl insatta i dessa medicinska framsteg. De insåg att Jacks skalltrauma måste ha fått hypofystumören att tryckas mot synnervskorsningen. Operation var inte att tänka på, men i stället prövades strålbehandling, med resultatet att Jack återfick synen. Dessutom visade sig tumören vara så pass strålkänslig att tillväxthormonproduktionen upphörde, och Jack slutade växa: Därmed slapp han de ständiga – och dyra – inköpen av nya skor till sina enorma fötter.

Endast bilderna är av intresse för den seriöse

»Incredible people» är väl producerad, med många unika illustrationer från Mr Drimmers samlingar eller från olika amerikanska muséer. Bildmaterialet håller hög standard och är för den

seriöse medicinshistorikern också det enda i boken som är av intresse.

Det är att beklaga att »Incredible people» av någon obegriplig anledning har redigerats som »a book for young readers» och att skildringen ofta är sentimentalt i överkant.

Den innehåller ett försvarligt antal amerikanismer, och stilegendomligheter som att jätten »was thrilled right down to his faraway toes» torde knappast tilltala europeiska läsare. »Incredible people» marknadsförs inte i Sverige, men torde kunna specialbeställas genom bättre bokhandlare, såvida det ännu finns några sådana i Sverige. •

Ny psykoterapi-metod baserad på ögonrörelser

Francine Shapiro, Margot Silk Forrester. **EMDR – the breakthrough therapy for overcoming anxiety, stress, and trauma.** 285 sidor. New York: BasicBooks, 1997. Pris \$24. ISBN 0-465-04300-3.

Recensent: Göran Högberg, barn- och allmänpsykiater, PBU Liljeholmen, Stockholm.

Denna bok handlar om en nyuppfunnen psykoterapiform. Shapiro fann vid observation av sig själv att ögonrörelser fram och tillbaka hjälpte henne att lösa psykiska blockeringar. Detta har sedan utvecklats till en ny psykoterapiform. EMDR står för »eye movement desensitisation and restructuring». Metoden har hämtat element från beteendeterapi, hypnos, kognitiv terapi och kropppsykoterapi. Den är dock något helt nytt, och i boken, som riktar sig till en bredare allmänhet, presenteras ett antal imponerande fallstudier. Där är vietnamveteranen, narkomanen, alkoholisten, våldtäktsoffret, katastroffoffret med flera. Alla har de blivit hjälpta till ett friskt liv med ett fåtal EMDR-behandlingar.

Förbluffande resultat

Metoden följer ett relativt strikt schema, och denna manualisering, som det kallas inom psykoterapiforskning, möjliggör forskning. I boken redovisas

ett flertal forskningsrapporter om metodens effektivitet vid olika patientgrupper, såväl barn som unga.

Teoretiskt ansluter metoden till Pavlov. Tanken är att ursprungliga trauma har betingat reaktioner som senare blir destruktiva och försvårar patientens liv. Patientens svårigheter kan t ex vara att reglera sina stämningslägen och sitt sätt att reagera i relationer till andra människor och till nya situationer. EMDR hjälper enligt författarnas hypotes hjärnan att avbeta grundtraumat, och därefter tillträder självläkande faktorer.

För att förklara metodens förbluffande resultat vågar sig författarna på en försiktig hypotes. Denna hypotes är att ögonrörelserna aktiverar samma processer som REM-sömn och att REM-sömn har med hjärnans bearbetning av trauma att göra. De refererar undersökningar som visar som visar störd REM-sömn vid reaktioner på trauma.

Bra presentation av metoden

Boken lyckas väl i sitt syfte att presentera metoden. Dessutom är boken en konsumentinformation som varnar för plagiat av den ursprungliga EMDR-metoden. Författarna är noga med att betona att detta är en kraftfull metod som kräver utbildning enligt deras modell av erfarna behandlare inom psykiatrisk vård. Boken besjålas av en ambition att minska lidandet i världen, och författarna berättar i ett av sina exempel om hur de vill bryta våldets spiral med att EMDR-behandla våldtäktsmän med återfallstendens. Detta görs som en kontrollerad studie inom ramen för amerikansk fångvård.

Håller metoden vad boken lovar och vad den angivna forskningen bekräftar, så står vi inför stora förändringar inom psykiatrisk vård. Kanske till och med lika revolutionerande för psykiatri som penicillinet för infektionsvården. •